

ОПШТИНА ЛАПОВО

СТРАТЕГИЈА ЗА ДРУШТВЕНУ ИНТЕГРАЦИЈУ РОМА У ОПШТИНИ ЛАПОВО

2020-2023

Септембар, 2019, Лапово

САДРЖАЈ

Општи подаци	4
УВОД	5
1.РОМИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	7
2.НАЈВАЖНИЈИ НАЛАЗИ ИСТРАЖИВАЊА СПРОВЕДЕНОГ У 30 ОПШТИНА У СРБИЈИ	8
3.НАЦИОНАЛНИ СТРАТЕШКИ И ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ПИТАЊА РОМА	9
4.ПРОБЛЕМИ И ОГРАНИЧЕЊА	11
5.ЧИЊЕНИЦЕ ВЕЗАНЕ ЗА РОМСКУ ПОПУЛАЦИЈУ	11
6.ДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РОМСКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ	12
7. МИСИЈА И ВИЗИЈА	12
8. СВОТ АНАЛИЗА	13
9. АНАЛИЗА СТАЊА	17
9.1.НАСЕЉА	17
9.1.1.Основни принципи унапређивања и легализације ромских насеља	19
9.1.2.Приступ унапређивању и легализацији ромских насеља	19
9.2. СОЦИЈАЛНИ СТАТУС И ЗДРАВЉЕ	20
9.2.1.Здравствена заштита деце	21
9.2.2. Здравствена заштита одраслих	22
9.3.ОБРАЗОВАЊЕ	23
9.3.1.Предшколско васпитање и образовање	24
9.3.2. Основно школско васпитање и образовање	24
9.4. ЗАПОШЉАВАЊЕ	25
9.4.1. Проблеми и препреке у запошљавању Рома	26
9.4.2.Побољшање услова за запошљавање Рома	27
9.4.3. Побољшање услова за развој предузетништва код Рома	28
9.5. КУЛТУРА, ИНФОРМИСАЊЕ И РАЗВОЈ ЦИВИЛНОГ СЕКТОРА	28
9.5.1. Информисање Рома	29
10. ПРИОРИТЕТИ И ЦИЉЕВИ ПО ОБЛАСТИМА	29
10.1. Општи циљеви по областима	30

11. СМАЊЕЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И ПРЕДРАСУДА ПРЕМА РОМИМА	30
12. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА, МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	31

Општи подаци

Општина:	Лапово
Адреса:	Његошева 18, 34220 Лапово, Република Србија
Број телефона - централа:	+381 34 853 159
Број факса - централа:	+381 34 853 105
ПИБ:	101888526
Матични број:	7713754
Е-mail:	office@lapovo.rs
Интернет адреса:	www.lapovo.rs
Врста документа:	Стратегија за друштвену интеграцију Рома у општини Лапово
Време израде документа:	2019
Површина општине:	55 km ²
Становништво:	7143
Регистарска ознака:	КГ
Регион:	Шумадија и западна Србија
Округ:	Шумадија

УВОД

Потписивањем Декларације «Декада инклузије Рома 2005-2015» Србија је приступила регионалном програму за унапређивање положаја Рома у централној и југоисточној Европи. Поред Србије земље учеснице овог програма су Чешка, Словачка, Мађарска, Румунија, Бугарска, Македонија, Хрватска и Црна Гора.

Као чланица УН Србија је у обавези да до 2015. године ради на реализацији миленијумских циљева развоја који се односе на искорењивање сиромаштва, једнаких права на образовање, једнакост полова, смањење смртности деце, побољшање здравља мајки, борбу против ХИВ-а, АИДС-а, маларије и других болести, одрживост животне средине и глобално партнерство за развој.

У Србији постоје нормативно правни услови за остваривање индивидуалних и колективних права припадника националних мањина, дефинисани у Закону о заштити права и слобода мањина («Сл. лист СРЈ» бр. 11/2002), у Одлуци о проглашењу Повеље о људским и мањинским правима и грађанским слободама («Сл. Лист СЦГ» бр. 6/2003) и мноштву других докумената којима се уређују ова питања.

Полазећи од горе наведеног, Влада Републике Србије је донела Стратегију за смањење сиромаштва 2003. године, затим Нацрт Стратегије за интеграцију и давање нових овлашћења Ромима, а 27. јануара 2005. године усвојила Акционе планове у областима у којима је ова категорија становништва у нашој земљи најугроженија: образовања, становања, здравства и запошљавања. Ромска популација је најсиромашнија и у највећој мери репродукује сиромаштво. Разлози су четири пута већа стопа незапослености у односу на друге категорије становништва, велики проценат неписмених, без завршене основне школе или са мање од четири разреда основне школе. Животни век Рома је скраћен, јер најчешће живе у условима ризичним по здравље. Висок наталитет Рома, праћен високом стопом смртности чини да они буду најмлађа етничка заједница: деце до 14 година има 32%, док старијих од 60 година има свега 7%.

Роми немају скоро никакву друштвену моћ, живе изоловано од друштвених токова, а друштво не показује одговарајуће интересовање за њихове проблеме. Многи од њих не остварују основна грађанска и колективна национална права, јер их не познају и немају основна документа.

Општина Лапово је препознала тешкоће и проблеме живота Рома и труди се да развија сарадњу са ромским друштвеним организацијама, пружајући различите видове индивидуалне и колективне подршке као што су остваривање права из области социјалне заштите, финансирање програма рада и пројеката ромских удружења, бесплатна правна помоћ и сл.

Захтеви Рома и ромска питања на локалном нивоу су комплексна и могу се решавати целовито путем локалне стратегије, а решења треба да буду интерсекторски припремљена у складу са националним стратешким плановима везаним за декаду Рома. Израда, доношење и реализација локалне стратегије за друштвену интеграцију Рома претпоставља координирано, интерсекторско, дугорочно, аутентично, јавно, рационално, целисходно и ефикасно стратешко планирање, реализацију и праћење планираних промена уз укључивање одговарајућих институција и других друштвених

субјеката. Ради реализације два основна циља који су дефинисани у националним стратешким документима:

- побољшање социјално-економских услова живота и услова за развој националног идентитета Рома,
- локална стратегија за интеграцију Рома треба да обухвати урбанистички, грађевински, имовинско-правни, еколошки, социо-економски, здравствени, образовни и културни аспект промена, односно развоја.

Сва предложена решења треба да буду фокусирана на остваривање основних људских права.

1. РОМИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Укупан друштвени положај Рома, не само код нас него готово у свим земљама у којима живе изразито је неповољан. По свим показатељима друштвеног положаја (запосленост, образовање, друштвени углед, животни стандарди сл.), Роми се налазе на најнижој друштвеној лествици.

Ромска популација у Србији и даље се налази у незавидном положају, као најугроженија и најмаргинализованија национална мањина, суочавајући се са низом препрека, које настављају да онемогућавају њен развој. Проблеми, са којима се Роми суочавају, присутни су у свим областима, у скоро сваком аспекту јавног и приватног живота, почевши од немогућности испуњавања основних потреба, као што су адекватна здравствена заштита, основно образовање и социјална помоћ, па све до баријера на које наилазе у приступу тржишту рада. Ромску популацију карактерише значајно виша стопа сиромаштва, незапослености и болести у односу на остатак становништва у Србији. Будући да Роми нису довољно присутни у политици и институцијама, мали је број оних који могу да заступају интересе ромске популације.

Роми чине посебну социјалну групу (етно–класу), која има „сва обележја субпролетерског слоја, који у зачараном кругу беде репродукује генерацијско сиромаштво“. Наиме, Роми нису укључени у рад зато што нису школовани, а нису школовани зато што су сиромашни, односно немају никакве услове за школовање. Да би доживели елементарну друштвену промоцију, за шта је потребно имати стабилност прихода, Роми, као и остали, морају имати бар основну школу, а основну школу многи не завршавају, јер немају услова за то. тако у круг. Резултати многих истраживања показују да су Роми, у односу на остале сиромашне групе најсиромашнији.

Величина Ромске популације представља предмет полемике. Према званичним бројкама, добијеним на основу пописа из 2002. године, у Србији живи 108.193 Рома или 1,44 % од укупног броја становника. Међутим, претпоставља се да је овај број знатно мањи од реалног. Основни разлози за овакву несигурност јесу недостатак документације, нерегистровано становање и опште неповерење између власти и Рома. Процене стварног броја су различите: недавна истраживања показују да у насељима широм земље живи најмање 270.000 Рома. Међутим, често се наводи процена да у Србији има између 450.000 и 500.000 Рома. Неслагање око тачног броја Рома, као и изражено одступање између званичних и широко прихваћених бројки, представља добар пример степена маргинализације и отуђења ромске популације у Србији.

Тежак положај ромске популације у Србији најбоље се изражава на најрелевантнијим чињеницама: између 35% и 60% ромске деце није уписано у школу, док између 60% и 80% Рома нема завршену основну школу. Овакав тренд води ка томе да мање од 1% Рома заврши више или високо образовање. Цифре нису боље ни у економском аспекту, будући да скоро половина ромске популације живи у сиромаштву, док се процењује да око 2/3 деце из ромских насеља живи испод границе сиромаштва. Нешто мање од 1/3 ромских жена је запослено. Данас између 60% и 80% Рома живи у нехигијенским изолованим насељима, од којих 70% чине неформална насеља. У Србији живи и око 45.000 интерно расељених лица (ИРЛ) ромске националности са Косова, док је само половина њих званично регистрована као ИРЛ.

Статистике о просечној старости Рома можда најбоље илуструју њихов положај: према независним проценама, мање од једног процента Рома живи дуже од 60 година. Ромске жене и деца представљају нарочито угрожене групе и мете оних који се баве трговином људима, где Роми чине више од 30% идентификованих жртава. Ситуација је још драматичнија када су у питању малолетна лица, јер 72% свих идентификованих малолетних жртава трговине људима у Републици Србији чине ромска деца и млади људи.

Наведени проблеми не постоје независно један од другог већ се међусобно преплићу, при чему је најизраженија дубоко укореењена дискриминација са којом се Роми суочавају у односима са државном администрацијом, будућим и садашњим послодавцима, даваоцима услуга и приватним лицима, што најбоље показују следећи подаци: ромска популација је око 7,5 пута изложенија сиромаштву у односу на остатак становништва у Републици Србији; стопа незапослености у ромској заједници је четири пута већа од националног просека.

Један од кључних елемената који ромској популацији онемогућава приступ социјалним службама, јесу потешкоће са којима се многи Роми суочавају у добијању личних докумената који су неопходни за потпуно остваривање њихових права. Овај недостатак приступа личним документима доводи до тога да су многи Роми у Србији без држављанства, што их онемогућава да у потпуности остваре своја права која им као грађанима припадају. Постоји много узрока овог проблема, као што су: недостатак цивилне регистрације, немогућност пријаве пребивалишта услед недостатка правно признатог боравишта, недостатак финансијских средстава за плаћање неопходних такси, неинформисаност о процедурама, уништене матичне књиге на Косову, институционална дискриминација Рома, дуге и сложене административне процедуре.

2. НАЈВАЖНИЈИ НАЛАЗИ ИСТРАЖИВАЊА СПРОВЕДЕНОГ У 30 ОПШТИНА У СРБИЈИ

Програми социјалне заштите на локалном нивоу су недовољно развијени, а из локалних буџета је одваја мање од 2% за социјалну заштиту. Та средства су углавном намењена за једнократну помоћ; услуге у надлежности локалне самоуправе помоћ у кући или дневни боравци за особе са инвалидитетом су присутни у свега трећини општина (укључујући и оне које се финансирају из ванбуџетских средстава).

Приближно трећина општина из буџета издваја и средства за хуманитарну помоћ и сличне типове помоћи (народне кухиње, помоћ за набавку основних животних намирница, набавку огрева, школског прибора, итд.)

Велика већина општина нема потпуну и систематизовану представу о социјалним потребама. Подаци који постоје се углавном су парцијални и воде се у више различитих установа. Углавном се свде на кориснике законом регулисаних права а на такав начин се воде и финансијска средства која се издвајају у те сврхе, без обзира да ли је извор републички или локални буџет, или пак ванбуџетска средства.

Социјална заштита најчешће не представља значајну компоненту постојећих планова локалног развоја. Такође, већина општина нема стратегијска, нити друга документа која се односе на развој социјалне заштите или социјалне политике у својој средини.

Локалне власти у највећем броју не знају довољно о потенцијалним и актуелним програмима или трендовима у развоју социјалне заштите на локалном нивоу. Утисак је да се тим програмима или услугама не придаје већи политички значај, односно да се ово питање не сматра значајним са аспекта привлачења бирача.

Партнерство између локалних власти, релевантних секторских институција и невладиног сектора, што је од велике важности за интегрисан приступ сиромаштву и угрожености је недовољно развијено у локалним срединама. Сарадња између установа и организација у већини општина није институционализована и често се своди само на формално достављање извештаја о раду.

3. НАЦИОНАЛНИ СТРАТЕШКИ И ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ПИТАЊА РОМА

а) Национална стратегија за унапређење положаја Рома у Републици Србији (2009) - Стратегија за унапређење положаја Рома у Републици Србији поставља основе за унапређивање положаја Рома у Републици Србији и смањење разлике између ромске популације и осталог становништва. Такође, овим документом ствара се основа за идентификовање и примену мера афирмативне акције, пре свега у областима образовања, здравља, запошљавања и становања;

б) Стратегија за смањење сиромаштва (2003) - ССС представља целовит план активности усмерен на смањивање кључних аспекта сиромаштва стварањем материјалних и других предуслова и пружање шанси сваком да обезбеди егзистенцију себи и својој породици. Постоји довољно ресурса, пре свега људских, материјалних и природних, да се у релативно кратком року, сопственим снагама и уз подршку међународне заједнице, елиминишу најизраженији облици сиромаштва, посебно присутни у неразвијеним подручјима и концентрисани међу социјално најугроженијим групама;

ц) Национална стратегија за решавање питања избеглих и интерно расељених лица (2002) - Национална стратегија дефинише два основна начина решавања стамбеног проблема: прво, приступачна стамбена изградња којом се омогућава куповина и изградња стамбених објеката под кредитним условима повољнијим од тржишних (стамбене јединице у власништву); друго, социјално становање које обухвата станове у државном власништву за смештај најугроженијих категорија становништва, укључујући ромску популацију, као и њихово трајно збрињавање.

д) Национална стратегија запошљавања 2005-2010 - којом се дефинишу правац и опсег активности које треба предузети да би се успешно решавали проблеми и развијало ефикасно тржиште рада у складу са осталим развојним циљевима земље. Овом стратегијом је предвиђено веће укључивање Рома у процес образовања, описмењавања и стручног оспособљавања, као и на подстицање samozapošljavanja лица која се баве старим занатима, што веће укључивање у одговарајуће програме активних мера на тржишту рада – обука, преквалификације, АТП, samozapošljavanje са посебним нагласком на психолошку помоћ и помоћ при професионалној оријентацији за инвалиде и промовисање флексибилних облика запошљавања;

е) Стратегија развоја социјалне заштите - Ефикасан систем социјалне заштите треба да одговори на потребе грађана у новим околностима и да подржава рањиве и маргинализоване појединце и групе којима је неопходна организована помоћ заједнице и државе, као и грађане који нису у стању да учешћем у економској активности обезбеде своју егзистенцију;

ф) Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности (2009) - обухваћене су области које се тичу учешћа жена у креирању политика и у доношењу одлука у области економије, образовања, здравља, насиља над женама, као и питања средстава јавног информисања и јавног мњења, пошто је кроз широку и демократску дискусију процењено да су ове области кључне за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности;

г) Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља (2008) - Визија која се промовише овом Стратегијом, јесте да сва деца у Републици Србији, без обзира на узраст, пол, национално или етничко порекло, породични статус и било које друге социјалне или индивидуалне карактеристике детета и његове породице, одрастају у окружењу безбедном од сваке врсте насиља, у коме се поштују личност и достојанство детета, уважавају потребе и развојне могућности детета, и омогућава детету да развија толеранцију и користи ненасилне видове комуникације;

и) Стратегија регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012. године – поставља као главни циљ сузбијање сиромаштва кроз укључивање значајних друштвених циљева: побољшање здравства и образовања;

ј) Национална стратегија одрживог развоја (2008) - Један од најважнијих циљева одрживог развоја јесте отварање нових радних места и смањење стопе незапослености, као и смањење родне и друштвене неједнакости маргинализованих група, подстицање запошљавања младих и лица са инвалидитетом, као и других ризичних група;

к) Национална стратегија за младе (2008) – Овом стратегијом омогућава се да сви млади имају право на једнаке шансе, на информисање, на лични развој, доживотно учење, запошљавање у складу са сопственим карактеристикама, изборима и способностима. Обезбеђује се поштовање родне равноправности, недискриминације, слободе, достојанства, безбедности, личног и друштвеног развоја младих.

Актуелни законски оквири за питање Рома су:

1. Закон о забрани дискриминације –којим се уређује општа забрана дискриминације, облици и случајеви дискриминације, као и поступци заштите од дискриминације;

2.Закон о заштити националних мањина, у коме се од државе експлицитно очекује да предузме одговарајуће мере за унапређење живота Рома;

3.Закон о здравственој заштити и Закон о здравственом осигурању –у којима је дефинисано да Роми као и друге осетљиве групе становништва, имају приступ примарној здравственој заштити уз умањене трошкове;

4.Закон о запошљавању и осигурању у случају незапослености -којим се омогућава позитивна дискриминација категорија изложених већем ризику од незапослености, укључујући и мањине;

5.Закон о основама система образовања и васпитања -у коме је наглашено да свако има право на образовање и васпитање, и да су грађани Републике Србије једнаки у остваривању права на образовање и васпитање, без обзира на пол, расу, националну, верску и језичку припадност, узраст, физичку и психичку конституцију, социјално и културно порекло, имовно стање, политичко опредељење или друго лично својство.

4.ПРОБЛЕМИ И ОГРАНИЧЕЊА

Као и остале сиромашне групе и Роми имају бројне проблеме. Ипак, постоје и они проблеми, који се могу означити као специфични ромски проблеми, то су предрасуде, које представљају својеврсну баријеру, нарочито у остваривању права при запошљавању, у образовању и лечењу. Томе треба додати и резиденцијалну (просторну) сегрегацију до које је дошло делимично насилним путем, али и на спонтан начин, тако да данас Роми живе у засебним насебинама (махале),које карактерише посебан начин живота. Просторна изолованост отежава и успорава комуникације са осталима и свакако, ограничава могућност осавремењивања начина живота.

Када је реч о проблемима,који на најнепосреднији начин производе генерацијско сиромаштво код Рома, они се јављају пре свега у сфери запошљавања, образовања, здравствених и стамбених потреба.

Роми на територији општине Лапова се сусрећу са истим проблемима као и цела ромска популација у Србији.

5.ЧИЊЕНИЦЕ ВЕЗАНЕ ЗА РОМСКУ ПОПУЛАЦИЈУ

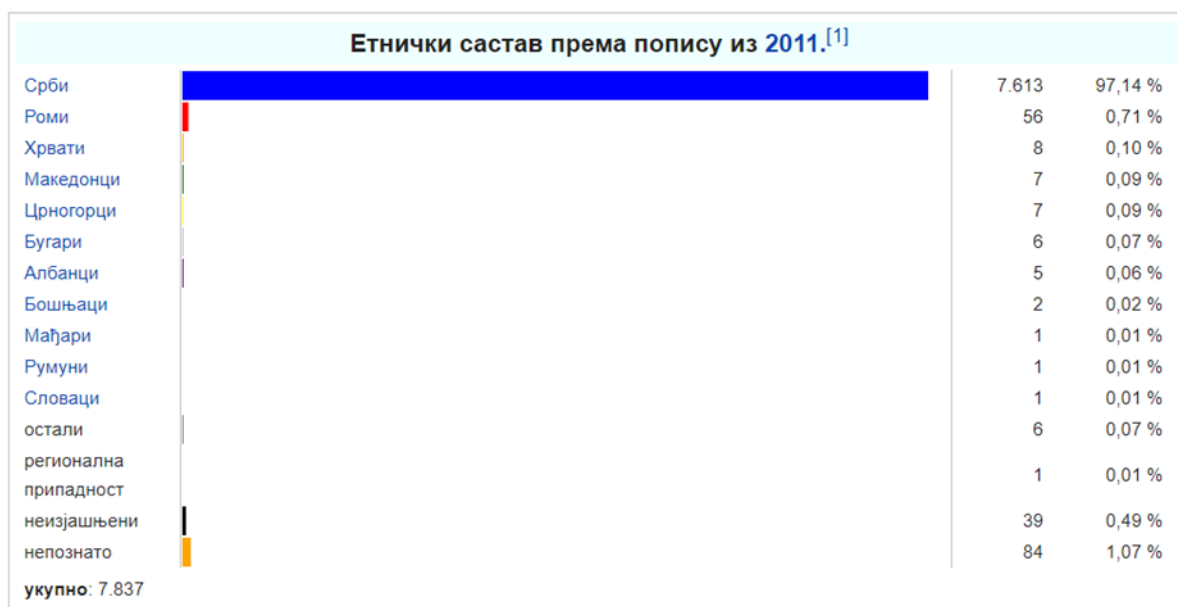
- Роми су познати као најмлађа популација на свету.
- Само један од сто Рома доживи 60-ту годину.
- Ромска деца се разбољевају 3-10 пута више од својих вршњака.
- Због лоших услова, недостатка здравственог осигурања, необразованости и лоше комуникације, касно се јављају лекару, зато велики број излечивих болести, оставља последице и прелази у хроничне.
- Просечна старост Рома знатно је нижа од просечне старости укупног становништва Србије (40,2 године) и износи око 28,4година (попис 2002), што недвосмислено потврђује да су Роми, у демографском смислу, изузетно млада етничка заједница.

6. ДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РОМСКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ

Старосна структура и просечна старост Рома се значајно разликују у односу на општу популацију. Највећи број Рома чине деца млађа од шест година (нешто више од 11% укупног ромског становништва), а заступљеност по старосним групама затим прогресивно опада. Индекс старења ромске популације износи 0,15 потпуно супротно од индекса старења укупне популације у Републици Србији, који износи 1,01. Просечна старост ромских жена и мушкараца је приближно иста (27,6 година за жене и 26,7 година за мушкарце), што је за 14 односно за 12 година ниже од просечне старости жена и мушкараца у Републици Србији.

Процењује се да је животни век Рома за око 10 до 12 година краћи у односу на општу популацију. Посебно су угрожени најмлађа деца, жене у генеративном периоду и стари.

Демографија Лапова

7. МИСИЈА И ВИЗИЈА

Укључивање у образовни систем и квалитетно образовање, олакшан приступ здравственим услугама и запошљавању, побољшани услови живота у насељима, смањено сиромаштво, уважавање различитости и чување и неговање културе Рома.

Наша мисија је да применом савремених метода пословне политике и едукације помогнемо Ромима да се укључе у образовни систем и имају квалитетно образовање, да им је олакшан приступ здравственим услугама и запошљавању, да им се побољшају услови живота у насељима, да се смањи сиромаштво, да се уважавају различитости и очува и негује култура Рома.

Визија – модерна општина у којој ће сви Роми живети пристојно и имати перспективну будућност.

8. СВОТ АНАЛИЗА

Циљ СВОТ анализе је да се целовито оцене и истакну они елементи и фактори развоја неке области, који могу да представљају или подршку или ограничење. На основу уочених предности и слабости, овом анализом сагледавају се будуће шансе и ризици (опасности) у процесу унапређивања нечега. При томе, циљ анализе је да се селекују оне предности које могу највише да допринесу будућем развоју, односно да се укаже на оне елементе код којих су развојне шансе највеће. На тај начин се и указује и на оне субјекте и потенцијалне носиоце развоја који својим додатним активностима треба да допринесу реализацији утврђених предности и шанси у развоју.

ОБЛАСТИ		ПОЗИТИВНО	НЕГАТИВНО
1. НАСЕЉА И СТАНОВАЊЕ	Унутрашње	<ul style="list-style-type: none"> -Институционални, професионални и материјални ресурси за изградњу инфраструктуре и стамбену изградњу у општини Лапово -Генерални и просторни план Лапова -Србија је потписница “Декаде Рома 2005-2015” 	<ul style="list-style-type: none"> -Непостојање локалних одлука о легализацији постојећих дивљих ромских насеља -Непостојање планова за изградњу основне комуналне инфраструктуре на локацијама на којима живи претежно ромско становништво -Непостојање локалних одлука о локацијама и објектима за расељавање Рома
	Спољашње	<ul style="list-style-type: none"> -НИП -Документ Владе РС «Смернице за унапређивање и легализацију ромских насеља», -Страни фондови намењени социјалном становању и инфраструктури -Позитивна искуства из других средина у Србији - Србија је потписница “Декаде Рома 2005-2015” 	<ul style="list-style-type: none"> - Неадекватна и непотпуна законска регулатива на националном нивоу везано за власништво над земљиштем - Програм депортације Рома из земаља Западне Европе

снаге	слабости
шансе	претње

2. ОБРАЗОВАЊЕ РОМА	Унутрашње	-Развијена мрежа предшколских, основних, средњих школа и близина универзитета -Велики број обучених просветних радника за социјалне програме		-Недостатак организованих акција и кампања у локалној заједници у вези уписа и школовања ромске деце -Недостатак системских и систематских видова подршке образовању Рома на локалном нивоу		
			снаге	слабости		
	Спољашње		шансе	претње		
		-Образовање Рома као национални приоритет -Србија је потписница “Декаде Рома 2005-2015” -Домаћи и страни развојни фондови -Позитивна искуства из других средина у Србији		-Изостанак финансијске и друге подршке школама за рад са ромским ученицима од стране Министарства -Недостатак специјалних школских програма		

3. СОЦИЈАЛНИ СТАТУС И ЗДРАВЉЕ	Унутрашње	- Социјалне установе солидних професионалних капацитета	- Непостојање локалне стратегије социјалне политике	
		- Здравствене установе солидних професионалних капацитета	- Непостојање локалне стратегије унапређивања здравља	
	- Децентрализација надлежности у области превенције здравља	- Недовољна опремљеност социјалних и здравствених установа	- Програм депортације Рома из земаља Западне Европе	
		снаге	слабости	
Спољашње		шансе	претње	
	- Домаћи и страни фондови у области социјалне политике и здравља - Србија је потписница “Декаде Рома 2005-2015”	- Пораст сиромаштва у Србији - Недовољна издвајања из републичког и покрајинског буџета за социјалну политику и здравље - Програм депортације Рома из земаља Западне Европе		
4. ЗАПОШЉАВАЊЕ РОМА	Унутрашње	- Велики број Рома се бави сакупљањем и продајом секундарних сировина	- Недостатак локалних фондова за подстицање запошљавања и самозапошљавања	
		- Постоје примери добре праксе у запошљавању Рома	- Неукљученост Рома који се баве секундарним сировинама у систем комуналних услуга («сива економија») - Отпори при запошљавању Рома	
		снаге	слабости	
		шансе	претње	
Спољашње	- Подстицајна средства и програми за запошљавање Рома од стране Националне службе за тржиште рада	- Висока стопа незапослености у Србији - Тренд пораста буџетске потрошње и стагнирање домаћих и страних инвестиција		
	- Велики број међународних програма за за инклузију Рома	- Програм депортације Рома из земаља Западне Европе		

5. КУЛТУРА, ИНФОРМИСАЊЕ И РАЗВОЈ ЦИВИЛНОГ СЕКТОРА	Унутрашње	-Развијена мрежа културних установа у урбаном и руралном делу	-Недовољна видљивост културно уметничких активности Рома	
		-Интересовање ромских удружења за културно уметничке активности	-Недостатак простора и опреме за рад ромских удружења	
	Спољашње	-Развијена мрежа локалних медија	-Недостатак медијског простора намењеног Ромима	
			снаге	слабости
		шансе	претње	
		-Велики број покрајинских и републичких владиних и невладиних тела за подршку Ромима	-Шовинистички покрети	
		-Подршка Министарства за отварање ромских локалних канцеларија		

9. АНАЛИЗА СТАЊА

9.1. Насеља

Један од најтежих је свакако проблем становања Рома. По свим истраживањима, која су се бавила становањем Рома, условима у којима живе, урбанистичким и грађевинским условима, Роми су далеко испод стандарда у којима живи већинско становништво.

У Министарству за капиталне инвестиције РС 2007.године формирана је радна група која је припремила «Смернице за унапређивање и легализацију ромских насеља», које је методолошко и правно упутство за локалне самоуправе у решавању проблема становања Рома у неформалним насељима. У овом документу дата су решења на који начин локалне самоуправе, општине и градови, треба да приступе овој проблематици.

«Национални акциони план за становање Рома» предвиђа одређене циљеве, мере и носиоце активности од 2005. до 2015. године, али је један од првих циљева правно регулисање нехигијенских насеља у којима живе социјално угрожене групе међу којима Роми чине већину.

Роми у Србији, било да станују у граду или на селу, живе у крајње лошим стамбеним условима. Насеља у којима они живе, имају следеће карактеристике:

- правно нерегулисан статус,
- недовољна опремљеност инфраструктуром,
- пренасељеност и веома лош стамбени фонд,
- сиромашно окружење и по правилу,
- велика удаљеност од основних друштвених садржаја и сервиса.

Већина Рома, не поседује ни одговарајућу документацију о власништву над својим домовима и земљиштем - најчешће живе у нелегално саграђеним стамбеним објектима. Из разлога што велики број њих нема адресе пребивалишта не могу се пријављивати у матичне евиденције грађана, не могу имати личне исправе (лична карта, пасош...), не могу се венчавати, остваривати право на здравствену и различите облике социјалне заштите (немају здравствене легитимације), не остварују право гласа. Ромска насеља могу се наћи широм Србије. Када се погледа карта ромских насеља у Србији, види се да је број Рома у Србији барем четири пута већи од броја у статистичким подацима.

Роми нису једини који су нелегално или неформално градили своје куће и насеља, али је разлика у односу на друге категорије становништва у томе што су ромска насеља додатно оптерећена дискриминацијом, која је проузроковала њихово искључење из градског система.

Унапређивање ромских неформалних насеља подразумева решавање проблема у неколико главних подручја:

- решавање проблема власништва и закупа земљишта
- убрзање друштвеног напретка ромског насеља
- просторно-урбанистичко и инфраструктурно унапређивање насеља
- истовремено унапређивање значи и подизање поверења и толеранције, као и борбу против дискриминације и гетоизације

Под појмом "легализације" овде треба подразумевати накнадно озакоњивање претходно нелегално изграђеног објекта, (било да је реч о читавом нелегално изграђеном подручју – насељу, било о појединачном објекту, без обзира да ли је приватне намене као становање, или јавне као улица) у циљу његовог уклапања у социјални, економски и просторни систем града и друштва.

Израз "неформално насеље" је уведен у праксу преко Пакта за стабилност и «Бечке декларације» чији је потписник и наша земља. Карактеристике "неформалних насеља" или нелегалних насеља су:

- недостатак одговарајуће инфраструктуре,
- неукљученост у друштвени систем града,
- природно или људским радом створену лошу животну средину.

Резултат процеса унапређивања треба да буде изједначавање статуса ромских насеља са другим деловима града, али у складу са специфичностима и потребама ромске популације.

Процене су да је број Рома у Србији четвороструко већи у односу на податке из Пописа, јер се Роми из различитих разлога декларишу као припадници других нација, а

један број њих није пријављен у матичне евиденције грађана, јер живе у насељима у којима не постоје улице и бројеви стамбених објеката.

Роми најчешће живе на периферији, као и на периферији насељених места, често на узурпираном општинском или државном земљишту, у дивљим, неуређеним и нехигијенским насељима без основне комуналне инфраструктуре, изоловани од осталих насеља због чега ромске махале представљају мала локална гета. Насеља су расута, неушорена, а стамбени објекти грађени од приручног материјала и потпуно небезбедни за живот људи.

Иако ромска насеља имају карактер гета, један број људи не жели да живи другачијим начином живота и доприноси самоизолацији. Остало већинско становништво није на прави начин упознато са начином живота, проблемима и потребама Рома.

9.1.1. Основни принципи унапређивања и легализације ромских насеља

- Становање и насеља су основна људска права
- Унапређивање ромских насеља и становања је обавеза општине
- Легализација свих структура насеља је саставни део унапређивања
- Спречавање нове неформалне изградње и унапређивање треба да су повезани
- Повећање толеранције и поверења су једни од циљева унапређивања
- Роми треба да буду укључени у процес унапређивања од почетка

Стратешки циљ:

Унапређење услова становања припадника ромске популације израдом урбанистичке документације, уређењем и опремањем насеља у којима живе.

Специфични циљеви:

- а) Створити услове за легализацију стамбених објеката у ромским неформалним насељима на територији општине
- б) Унапредити и изградити инфраструктуру у Ромским насељима
- в) Побољшати услове становања ромских породица у Лапову обезбеђивањем минималних стамбених стандарда

9.1.2. Приступ унапређивању и легализацији ромских насеља

- Унапређивање и легализација ромских насеља је боља стратегија од других
- Расељавање ромских насеља је последња мера коју треба применити
- најгора ромска насеља треба посматрати као развојни ресурс
- Унутарградска ромска насеља треба да буду задржана у процесу урбане реконструкције
- Принудна деложација, у свим својим облицима је забрањена

9.2. СОЦИЈАЛНИ СТАТУС И ЗДРАВЉЕ

Здравствена заштита, јесте организована и свеобухватна делатност друштва са основним циљем да се оствари највиши могући ниво очувања здравља грађана и породице. Здравствена заштита, обухвата спровођење мера за очување и унапређење здравља грађана, спречавање, сузбијање и рано откривање болести, повреда и других поремећаја здравља и благовремено и ефикасно лечење и рехабилитацију. Здравствена делатност је делатност којом се обезбеђује здравствена заштита грађана, а која се, у складу са здравственом доктрином и уз употребу здравствених технологија, користе за очување и унапређење здравља људи, а коју обавља здравствена служба.

Појединац је дужан да се у границама својих могућности и знања укључи у друштвену бригу за здравље, као и да повређеном и болесном у хитном случају пружи прву помоћ и омогући му доступност до хитне службе. Појединац је дужан да се подвргне обавезној имунизацији у међународном саобраћају против одређених заразних болести утврђених законом којим се уређује област заштите становништва од заразних болести, као и да сноси трошкове вакцинације настале у поступку спровођења те мере.

Начело правичности здравствене заштите остварује се забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите остварује се забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите по основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовног стања, културе, језика, врсте болести, психичког и телесног инвалидитета.

Полазне основе за дефинисање здравствене политике Републике Србије, посебно за давање приоритета здравственој заштити Ромске популације, налазе се у следећим међународним документима и препорукама:

- Универзална декларација о људским правима,
- Декларација Светске здравствене организације о одговорности државних здравствених органа сваке земље,
- Препорука Светског самита УН о превазилажењу социјалних разлика,
- Миленијумски циљеви развоја (од осам дефинисаних циљева, три су директно повезана са здравственом заштитом становништва: смањење смртности деце предшколског узраста, смањење смртности и спречавање ширења ХИВ-а/Сиде и других болести),
- Резолуција „Здравље за све“ регионалног Светске здравствене организације (у којој је формулисана нова здравствена политика са 21 циљем за 21 век; издвајају се циљеви који дефинишу праведност у здрављу, а посебно се истиче потреба за побољшањем животних услова, доступношћу здравствене заштите и промоцијом здравља.

Основни циљеви нове здравствене политике су очување и унапређење здравственог стања становништва, правичан и једнак приступ здравственој заштити за све грађане, унапређење здравствене заштите угрожених популација и постављање корисника у центар система здравствене заштите.

Остваривање здравствене заштите заснива се на начелима приступачности, правичности, свеобухватности, континуираности, ефикасности, као и сталном унапређењу квалитета здравствене заштите.

Лица Ромске националности остварују права из обавезног здравственог осигурања у садржају, обиму, на начин и по поступку прописаном овим законом и прописима који су донети. Лица Ромске националности стичу статус обавезно осигураних лица и право на здравствену заштиту остварују у истом садржају и обиму као и друга осигурана лица.

Један од основних проблема ромске популације и у овој области је недостатак евиденција ромског становништва. Велики број ромске деце није пријављен у матичној евиденцији, тако да нису обухваћени обавезним и другим видовима здравствене заштите. Нарочито је проблем вакцинација. Због ниског животног стандарда, Роми живе у лошим хигијенским условима живота, немају развијене хигијенске навике, а због непросвећености рано ступају у сексуалне односе и склапају брачне заједнице.

Порађање Ромкиња се често не одвија у здравственим установама, јер немају здравствене књижице. Један број деце није нигде евидентиран, присутан је проблем утврђивања мајчинства, а самим тим и утврђивање законских родитељских обавеза према деци. Не постоји планирање породице и заштита Ромкиња од нежељене трудноће. Жене су неинформисане о могућностима контрацепције, рађање је неконтролисано, а често су нестручне интервенције у вези са прекидом трудноће.

Није познат број људи који су хронично оболели, врсте обољења, појава инфективних и других болести због нејављања лекару. Недостају валидни подаци о свим аспектима везаним за здравље Рома.

Присутно је опште сиромаштво и глад значајног дела ромских породица. 70% људи из ромских насеља су корисници социјалне помоћи, што је индикатор велике концентрације сиромаштва.

Недовољно се остварују породична права. Веома је присутно насиље у породици над женама и децом. Ромкиње се ретко обраћају за помоћ због насиља у породици, а такође нису доступни ни подаци ни о насиљу над децом. Један део ромске популације, углавном неписмених одраслих, је ван система социјалне заштите, иако се налазе у стању различитих социјалних потреба.

Велики је број напуштене деце из ромских породица, као и "деце улице" од којих породица тражи да просе или су напуштена од стране породице. Присутна је појава трговине децом, која није у довољној мери под контролом државе. Један број људи не жели да пријави своју децу због могућности трговине децом.

Велики број није обухваћен системом социјалне заштите, иако се налази у стању социјалних потреба.

9.2.1.Здравствена заштита деце

Истраживања показују да сиромаштво, лоши животни услови, друштвена искљученост и смањена доступност здравствене заштите представљају основне узроке повећане смртности деце. Када се ови фактори удруже са потхрањеношћу, инфективним обољењима, повредама, злостављањем и занемаривањем деце, вероватноћа умирања се повећава. Нажалост, сви наведени фактори су веома заступљени у ромским насељима.

Сиромаштво је око шест пута распрострањеније и чак десет пута дубље него у општој популацији. Око 93% ромске деце рађа се уз присуство здравственог радника.

Позитивни показатељи здравља, стање ухрањености деце и телесна тежина на рођењу, такође показују неповољне тенденције у односу на просек опште популације. Неухрањеност деце из ромских насеља је неколико пута већа у односу на просек за Републику Србију (8% потхрањене деце у односу на нешто мање од 2% у општој популацији). Са телесном тежином преко 2500 грама роди се 95% деце у Републици Србији. У ромској популацији се око 90% деце измери на рођењу, а од тога 9% има телесну тежину мању од 2500 грама. Потхрањеност је највећи појединачни фактор ризика који доприноси глобалном оптерећењу болестима и повезан је са више од половине дечје смртности у свету. Како је преваленција застоја у расту ромске деце три пута већа од националног просека, то је један од најзначајнијих фактора који доприносе већој смртности ромске деце. Нега и васпитање ромске деце такође нису идеални – свако треће ромско дете се храни на одговарајући начин, свако треће ромско дете добија оралну рехидрациону терапију када има дијареју. Свега 12% ромских мајки препознаје најопасније клиничке знаке болести деце када дете хитно треба одвести лекару. Преваленција најчешћих дечијих болести, дијареје и акутних респираторних инфекција три пута је већа код ромске деце у односу на национални просек. Све то заједно довело је до тога да је смртност ромске деце у првој години живота и у предшколском узрасту три пута већа у односу на општу популацију деце. Основни узроци смртности ромске деце јесу асфиксија на рођењу, пнеумонија, дијареја и непознати узроци смрти. Увид у базу података националне статистике о морталитету указује на слично стање.

Међу највећим препрекама за коришћење здравствене заштите наводе се административне процедуре, родитељи који нису упознати са својим правима, који не препознају или занемарују здравствене проблеме, али и дискриминаторски ставови појединих здравствених радника.

9.2.2. Здравствена заштита одраслих

Ризик од умирања код одраслог ромског становништва је један и по (код мушкараца) до два пута (код жена) већи од националног просека. Узроци смрти се не разликују битније у односу на општу популацију, доминирају кардиоваскуларна обољења, а за њима следе малигне болести, уз нешто већу заступљеност инфективних и респираторних болести као узрока смрти.

Коришћење здравствених услуга ромске популације у односу на укупно становништво се незнатно разликује у сегменту коришћења болничке здравствене заштите (60,8% Роми, 66,5% општа популација). Нешто више одступања постоји када је у питању коришћење услуга примарне здравствене заштите (25% Роми, 35% општа популација, посматрано на месечном нивоу), а разлике су највише изражене у коришћењу стоматолошких здравствених услуга (3,3% Роми, 9% општа популација). Роми се ређе обраћају лекару чак и када препознају своје здравствене потребе односно појаву обољења, а као разлоге најчешће наводе то да је болест прошла сама од себе или да су се сами лечили, али и да је цена услуга превисока и да немају здравствено осигурање. Ипак, уочена је тенденција повећања коришћења здравствених услуга и редовног узимања терапије код Рома који болују од хроничних болести (65,5% у 2007. години у односу на 52,3% у 2003. години).

Уз лоше животне услове, Роми су у већој мери од остале популације одраслих изложени водећим појединачним факторима ризика за настанак кардиоваскуларних и бројних малигних болести, пушењу и алкохолизму.

Интензивирати превентивне прегледе у склопу организованих Скринга рака дојке, дебелог црева и грлића материце, дијабета и депресије. Обезбедити средства из буџета општине да се најмање три пута годишње ради рано откривање шећера у крви и контрола крвног притиска

Стратешки циљ:

Унапређено здравствено стање Рома.

Специфични циљеви :

1. утврђивање здравственог стања ромске популације;
2. побољшање остваривања права Рома на здравствену заштиту кроз праћење примене Закона о здравственој заштити;
3. побољшање доступности здравствене заштите за ромску популацију
4. унапређење животног окружења у ромској заједници.

9.3. ОБРАЗОВАЊЕ

У нашем законодавству образовање је признато као друштвено, економско и културно право. Главни међународни документ, Конвенција о правима детета, чији је потписник Република Србија, установљава веома високи стандард за право детета на образовање. Она обавезује државе потписнице да обезбеде бесплатно основно образовање и прецизира да право детета на образовање такође укључује право на услове за редовно школовање које је тесно повезано са животним стандардом у непосредном окружењу детета.

Образовање Рома је један од значајних предуслова и путева њихове еманципације и интеграције као равноправних грађана у друштво. Остваривање права на образовање доприноси, не само развоју ромске заједнице, већ и грађанског, демократског друштва као целине. Већим укључивањем Рома у васпитно образовни систем унапређује се општи образовни и културни статус и може повећати његову економску моћ. На националном нивоу, око 80% ромске популације је потпуно или функционално неписмено, међу њима највећи број жена. Међутим, проблем образовања Рома се може решавати само укључивањем и осталих сектора, као што су социјална политика и становање, здравство, финансије, привредна, културна политика и медији. Неопходно

је да сви ови сектори буду системски и функционално повезани да би се остварио значајнији помак у процесу интеграције Рома у васпитно образовни систем.

Поред великог броја међународних и националних правних докумената, декларација и конвенција којима су дефинисани образовни стандарди, а основно образовање обавезно, у школама је процентуално мали број уписане ромске деце. Они који започну школовање рано га напуштају, посебно девојчице, нередовно похађају наставу и имају слаб успех, често не знају језик на коме се настава одвија, немају предзнања, јер су слабије укључена у припремно предшколско образовање, немају потребну подршку од породице, а често ни од школе. Већ дуго се сматра да је довољно што Роми декларативно имају једнака права и да је њихово неучествовање у образовању везано за начин живота, традицију и ниску мотивацију. Овакав став је прерастао у масовну предрасуду појединаца и читавих институција, што доприноси процесу дискриминације Рома, односно отежава њихово укључивање у друштво.

Стратешки циљ:

Повећан је број образованих Рома на подручју општине Лапово.

Специфични циљеви :

- а) створени бољи услови у области образовања за ромску заједницу
- б) повећан број припадника ромске популациј, који су редовно укључени у образовни систем
- в) уважавање различитости и развијање мултикултуралних вредности
- г) неговање културног идентитета

9.3.1. Предшколско васпитање и образовање

Због великог броја непријављене ромске деце у матичне књиге грађана, предшколска установа нема валидне податке о обухвату деце припремним програмом за полазак у основну школу. Ромска деца укључена у предшколски програм се много лакше сналазе и са мање тешкоћа настављају школовање у односу на осталу ромску децу. Због тога је потребно створити услове за већи обухват ромске деце предшколским васпитањем и образовањем.

9.3.2. Основно школско васпитање и образовање

У процени готовости за полазак у школу користе се тестови стандардизовани за већинску популацију, тако да, осим језичке баријере, ромска деца имају проблем да одговоре на задатке који одражавају карактеристике социокултурне средине, одређена искуства и знања која нису у прилици да стекну у средини у којој живе. На слабе резултате утиче и неукљученост у предшколске припремне програме и мало или нимамало социјалних контаката са децом из већинске и других заједница.

Скоро трећина ромске деце нема потребан школски прибор, уџбенике нити друге услове за учење, што их потпуно онемогућује у праћењу наставе и напредовању у учењу.

Тешкоће у учењу, према проценама наставника, су најизразитије у првом и петом разреду. Број слабих оцена је 1 до 2 по ученику. Највећи број слабих оцена је у петом разреду и креће се од 3 до 4 слабе оцене по ученику. Највећи број ученика без слабих оцена је у трећем разреду што значи да је то преломни моменат у процесу школовања ромске деце у којем она постижу максимум, а затим започиње деловање различитих фактора и опадање школског успеха, интереса за школу и одговорности према школи (потребно је у школама детаљно проучити факторе утицаја на овом разредном и узрасном нивоу).

Врсте помоћи и подршке које школе пружају ромским ученицима су најчешће:

- набавка бесплатних уџбеника и прибора
- допунска настава
- бесплатна ужина
- покушај успостављања сарадње са родитељима
- подршка у васпитном процесу
- прикупљање одеће и обуће
- бесплатне екскурзије и школе у природи,
- стални разговори са осталим ученицима о разумевању и толеранцији.

У појединим школама сматрају да би требало пружити ученицима ромске популације и неке друге видове подршке и помоћи, које школа није у могућности да пружи. У школама сматрају да ромским ученицима треба редовна материјално-финансијска подршка кроз књиге, приборе и ужину. Затим школе процењују да је приоритетна редовна помоћ у учењу и индивидуални рад у школи и код куће. Такође издвајају подршку родитељима у васпитном процесу и бесплатне екскурзије.

У већини школа се редовно одвијају различите активности које имају социјално интегративни карактер као што су школске забаве, радне акције, спортске активности, секције.

9.4.ЗАПОШЉАВАЊЕ

Отежано је укључивање Рома у различите програме запошљавања, јер је велики проценат оних који нису завршили основну школу. С обзиром на низак ниво образовања и стручне спреме Рома, у центру пажње треба да буду различити видови подршке за стицање квалификација и обуке, како би се Ромима омогућило да у пуној мери учествују у привредном животу. Посебан нагласак треба ставити на обезбеђивање запослења и могућности обуке за Ромкиње. За даљи развој Рома је од највећег значаја да се створи “критична маса” образованих и обучених људи како би били у стању да у пуној мери узму учешћа у привредном животу локалне заједнице.

Висок је степен дискриминације Рома, јер и када су образовани тешко се запошљавају на одговарајућим пословима. Предности које Национална служба запошљавања даје предузећима која запосле радника ромске националности, недовољно се користе, јер мало образованих и стручно оспособљених Рома. Програми за преквалификацију и доквалификацију, подстицајна средства за samozapoшљавање се такође недовољно користе из истих разлога.

Роми који су корисници средстава за материјално обезбеђење породице (МОП) су немотивисани за прихватање понуђених послова, чиме губе право на МОП а послови који им се нуде су слабије плаћени.

Послови на којима се запошљавају Роми су слабије плаћени. Недовољна подршка локалне самоуправе у вези стварања услова за samozapoшљавање Рома. Неадекватно коришћење развојних фондова за samozapoшљавање Рома.

9.4.1. Проблеми и препреке у запошљавању Рома

Лоша привредна ситуација у општини (мали број предузећа), па тиме и проблеми везани за запошљавање, недостатак образовања и неинформисаност самих Рома, као и „нетолерантно друштво“, које се у највећој мери огледа у предрасудама и дискриминацији према ромској популацији, је оно што карактерише ситуацију у општини, али и у држави. Док представници институција наглашавају да је са недостатком образовања највише повезане недостатак радних навика и негативан став према раду и запошљавању. Сами Роми сматрају да су већи проблеми у томе што су Роми незаинтересовани и неинформисани, те да из тих разлога не користе и оне шансе које имају.

Поред тога, представници институција и невладиних организација наводе да су недостатак континуитета програма који су усмерени на Роме и непостојање правих механизма за интеграцију такође важни узроци неповољног положаја Рома у нашој општини. Ови проблеми огледају се пре свега у недостатку стратешког приступа решавању проблема Рома, па тиме и запошљавања, али и недостатку капацитета (финансијских пре свега, као и специфичних знања и вештина за прикупљање средстава и писање пројеката) да се континуирано ради на овом проблему.

Једна од препорука, поред интензивнијег укључивања у активне мере запошљавања кроз програме НСЗ, је и укључивање Рома и Ромкиња у изради и аплицирању пројеката, који за крајњи ефекат имају субвенционисано запошљавање од стране страних донатора и невладиних организација.

Не треба заборавити и на особе са инвалидитетом ромске националности, као и на лица, која излазе из хранитељских породица након завршеног школовања, јер смо мишљења да и њих треба ставити као приоритет у запошљавању.

Предложене мере и активности за унапређење процеса запошљавања Рома односе се пре свега на стварање услова за равноправно учешће Рома, како у привреди тако и у јавном сектору. Посебну пажњу треба обратити на запошљавање жена, будући да су Ромкиње најчешће изложене двострукој дискриминацији када је у питању запошљавање.

Такође, спровођење постојећих стратегија и израда акционих планова и њихово спровођење виде се као пресудни за побољшање положаја Рома.

Пропоруке за унапређивање положаја Рома у области запошљавања могу се сврстати у четири области:

- побољшање услова за запошљавање Рома,
- побољшање услова за развој предузетништа код Рома,
- информисање Рома,
- смањење дискриминације и предрасуда према Ромима

9.4.2. Побољшање услова за запошљавање Рома

а) Додатне обуке, преквалификације и доквалификације виде се као шанса како за побољшање услова за запошљавање, тако и за развој предузетништа код Рома. Роми наводе да је поред бесплатних курсева често неопходно обезбедити и средства за путне трошкове, јер је недостатак средстава чест узрок непохађања курсева, чак и када су обуке бесплатне,

б) Побољшање услова за запошљавање Рома види се, поред наведеног, пре свега у мерама које би требале да буду окренуте послодавцима,

ц) Обезбедити подстицајна средства, субвенције за послодавце, посебно подстицаје послодавцима приликом запошљавања Рома,

д) Смањити одређене доприносе и порезе које плаћају послодавци.

е) Локална самоуправа би могла да донесе одлуку о афирмативним мерама при запошљавању Рома, те да на пример обезбеди субвенције за предузећа која би запослила Роме. Такође, једна таква афирмативна мера могла би да се односи на стварање услова веће укључености Рома у структуре управе и јавних служби, па да се, на пример, омогући да се у јавним предузећима и установама (предшколске и школске установе, локална самоуправа итд.) запосле Роми.

ф) Сами Роми и ромске невладине организације требали би да се активније укључе у проблеме решавања незапослености Рома, а предлози за унапређење постојећег стања на том пољу су следећи:

- Повећати значај и улогу ромског Координатора/ке – треба обезбедити већу координацију и бољи проток информација између ромске популације и доносиоца одлука,
- Више радити на информисању Рома о радним обавезама и правима,
- Радити на мотивисању Рома за запошљавање и укључивање у програме активне политике запошљавања.

9.4.3. Побољшање услова за развој предузетништва код Рома

Побољшање услова за развој предузетништва код Рома препознато је као важна мера у циљу побољшања ситуације у којој Роми живе, те је потребно:

а) Обезбедити стимулативне кредите за отпочињање посла и унапређивање предузетништва Рома (повећати износе подстицајних кредита и број кредита, смањити камате, олакшати систем гаранција за враћање кредита). Поједноставити процедуре.

б) Обезбедити повољне кредите или издвојити наменска средства из буџета општине за унапређење пословања постојећих предузећа чији су власници Роми, веће субвенције за samozапосљавање – повећати износе субвенција на пример кроз допринос локалне самоуправе већ постојећим субвенцијама НСЗ или из донаторских средстава,

ц) Обезбедити бесплатне обуке за предузетнике (како за власнике постојећих предузећа тако и за оне који планирају да отпочну сопствени посао). Ове обуке су поједностављене – прилагођене полазницима.

г) Обезбедити бесплатну стручну помоћ, како при отварању предузећа, тако и у вођењу предузећа – ова мера могла би се на пример обезбедити кроз отварање Бизнис инкубатора и тада би била дугорочнија, али и кроз ангажовање стручних лица и удружења предузетника.

9.5. КУЛТУРА, ИНФОРМИСАЊЕ И РАЗВОЈ ЦИВИЛНОГ СЕКТОРА

Ромски језик се не изучава нити негује у школама, тако да није у употреби у области културе и медијима.

Уз подршку локалне самоуправе, потребно је оснажити културно-уметничке, претежно фолклорне активности ромских организација. Поред тога, недовољна је видљивост културно уметничких активности Рома, јер немају адекватне просторне и техничке услове.

Евидентна је недовољна заступљеност Рома у осталим локалним медијима. У штампаним медијима је било натписа о размимоилажењу руководства појединих ромских организација, тако да је у нашој јавности настала негативна слика о ромским НВО. Ово доприноси учвршћивању предрасуда о карактеристикама ромске популације, што је снажна препрека остваривању сложеног процеса друштвене интеграције.

Живот највећег броја ромске популације се одвија на ободима градова и насељених места, у неформалним насељима, којима су, због тога, као и због сиромаштва, великог броја неписмених, недоступна средства јавног информисања. Не чине покушаји да се медији и друге установе од јавног интереса, приближе местима где живе Роми. Процес друштвене интеграције је отежан и због слаба информисаности Рома у ромским насељима о дешавањима у локалној заједници, као и већинског становништва о њиховом животу и проблемима.

Стратешки циљ:

Унапређени услови за очување и унапређивање културно-традиционалне баштине ромске популације.

Специфични циљеви:

- а) формирана база података о ромским културним институцијама и уметницима,
- б) унапређена издавачка делатност,
- в) очувана ромска култура и фоклорна традиција,
- г) стимулирана визуелна уметност,
- д) стимулација развоја позоришног стваралаштва,
- е) институционализовано чување и неговање културе Рома

9.5.1. Информисање Рома

Будући да је неинформисаност Рома једна од великих препрека у процесу запошљавања, предлози за унапређење стања у овој области су следећи:

- а) Локална самоуправа би требала да направи протоколе о сарадњи са локалним медијима који су корисници општинског буџета, кроз које би се дефинисале обавезе медија да одређени број информација на ову тему објављују на месечном нивоу.

10. ПРИОРИТЕТИ И ЦИЉЕВИ ПО ОБЛАСТИМА

Организовано је утврђивање приоритетних области унапређивања положаја и друштвене интеграције Рома, на основу чега су предложени следећи приоритети:

1. Квалитет насеља и становања
2. Социјални и здравствени статус
3. Образовање
4. Запошљавање
5. Култура и информисање

На основу просечних вредности ранг приоритета може се констатовати да су квалитет насеља и становања, социјални и здравствени статус, образовање, и запошљавање приоритетне егзистенцијалне области, а да је култура и информисање рангирана од свих учесника рангом 5, на последњем месту, што не значи да је небитна за развој друштвене интеграције Рома.

10.1. Општи циљеви по областима

1. Квалитет насеља и становања: Побољшати постојеће и створити нове основне услове за становање ромског становништва у мешовитим насељима и локацијама у складу са основним људским правима.

2. Социјални и здравствени статус: Побољшати социјални и здравствени статус Рома.

3. Образовање: Унапредити постојеће и створити нове основне услове за већи степен укључености ромске деце у процесе од предшколског и основног до високог образовања.

4. Запошљавање: Побољшати услове на локалном нивоу за већи степен остваривања права на запошљавање Рома.

5. Култура и информисање: Побољшати услове за развој културе и већу доступност информација од јавног значаја ромској популацији, о процедурама и принципима самоорганизовања и удруживања, као и информисаности осталог локалног становништва о животу Рома.

На основу општих циљева дефинисане су мере и активности за унапређивање унутар сваке области развоја, које су усклађене са идентификованим потребама ромске популације.

11. СМАЊЕЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И ПРЕДРАСУДА ПРЕМА РОМИМА

Проблем дискриминације, посебно при запошљавању, и даље је веома изражен. Неколико мера би могле допринети да се дискриминација смањи:

- а) промовисати успешне Роме – не само културу и традицију, већ пре свега успешне у послу којим се баве, предузетнике/це и сл.,
- б) приказивање Рома у позитивном светлу кроз медије,
- ц) организовање заједничких дружења Рома и нерома,
- д) укључивање Рома у процесе одлучивања

Стратешки циљ:

Повећан број запослених рома.

Специфични циљеви:

- а) промоција запошљавања Рома и Ромкиња
- б) мотивисани незапослени Роми и Ромкиње за активно тражење посла и укључивање у мере активне политике запошљавања
- в) унапређена квалификација и компетенција и повећање конкурентности Рома на тржишту рад
- г) подстакнуто предузетништво код Рома
- д) подстакнути и послодаваци за запошљавање Рома
- ђ) подстакнуто запошљавања Ромкиња
- е) запослени Роми на јавним радовим
- ж) успостављено партнерство у спровођењу политике запошљавања Рома

- з) подстакнуто запошљавање младих Рома и Ромкиња
- и) побољшан положаја Рома на тржишту секундарних сировина

12. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА, МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

План имплементације стратегије садржи подмере које се односе на читав трогодишњи период спровођења стратегије и служиће као основа за припрему годишњих акционих планова.

Свеобухватно праћење процеса и активности које се спроводе у циљу остваривања великог броја стратешких циљева и јавних политика у разним областима функционисања друштва и даље представља изазов.

Тај изазов има пет основних димензија:

- 1) успостављање методолошки адекватног система праћења, који ће укључити међународне, али и националне индикаторе,
- 2) успостављање ефикасног, редовног и координисаног институционалног система прикупљања података и извештавања о њима,
- 3) квалитетно прикупљање и обрада самих података,
- 4) сврсисходна анализа добијених података и праћење трендова,
- 5) дефинисање јавних политика у односу на спроведену анализу.

Не треба заборавити ни повремено ревидирање мера из стратешких докумената, када се праћењем индикатора покаже да не дају одговарајуће резултате.

Стратегија за Роме представља документ чији опсег превазилази самом Стратегијом дефинисане циљне исходе и одговарајуће активности. Ради се о стратешком документу који покушава да свеобухватно сагледа ситуацију везану за Роме у Лапову и да се на одређени начин постави као кровни документ када је у питању ова тема.

Према критеријуму везаности за конкретне активности у оквиру мера из Стратегије, предложене индикаторе можемо поделити у три групе:

- 1) индикатори који су директно везани за конкретне циљне исходе и, посредно, активности предвиђене Стратегијом,
- 2) индикатори који су индиректно везани за циљне исходе, а не и за конкретне активности, али су важни са становишта праћења опште ситуације када су Роми у питању,
- 3) индикатори који су индиректно везани за циљне исходе, али за чије увођење у статистички систем Србије тренутно не постоје услови.

Трећа група индикатора није укључена у текст Стратегије, већ се предлаже да једна од активности буде креирање свеобухватног инструмента за анализу положаја Рома, који ће, поред постојећих, укључити и ове индикаторе.

У том смислу, једна од приоритетних активности Стратегије јесте дефинисање методологије за праћење оних индикатора за које не постоји методологија праћења, а који су неопходни како би се пратио напредак у имплементацији саме Стратегије.

Стратегија за друштвену интеграцију Рома у општини Лапово

Органи надлежни за поједине области ромске политике дужни су да сарађују у спровођењу ромске политике и одреде контакт особу за Роме. Контакт особа за Роме координира активности у вези с ромском политиком и остварује сарадњу у планирању, спровођењу и евалуацији Стратегије за Роме.

Органи који буду одређени као носиоци појединих активности, утврђених Акционим планом, биће у обавези да на сваких шест месеци, достављају извештаје о статусу реализације одређених активности.